

Културата като фактор за регионално развитие и регенерация *Избрани примери*

Нели Стоева

Целта на този текст е да представи примери за това, как културата действа като фактор за регионално развитие; как способства за повишаване имиджа на града/региона, за насърчаване на новото предприемачество, как може да се превърне в средство за привличане на туристи, за повишаване на заетостта в региона и т.н. Специален акцент е поставен върху ролята на културата за регенерационни процеси и проекти.

Използването на културата и изкуствата като катализатор и двигател за местно развитие е отдавна прилагана практика в доста западноевропейски страни. Нейният успех зависи от това до колко ефективно са инкорпорирани културните дейности в общите регионални и местни планове и стратегии за развитие.

Тази практика е била и е предмет на многобройни изследвания и анализи, целящи да докажат или оспорят значението на фактора “изкуства и култура” за икономиката и социалното развитие на регионите. Изследванията най-често се базират на един или няколко примера за регионални културни проекти, които са оказали съществено влияние върху местата, където са се осъществили.

Примери за такива проекти могат да бъдат открити и в българска среда (напр. редица фестивали в различни региони на България¹, концертната програма в Каварна, проектът Слънцелуна и др. проекти в района на Родопите, проектът Бела речка и др.), но за съжаление изследователската работа върху тях е твърде ограничена и фрагментарна. Поради тази причина за нас е трудно да установим точно какъв ефект оказват тези проекти и програми на местно ниво – от гледна точка на заетост, туризъм, местен бизнес, общностно развитие, качество на живот и т.н.

Настоящият текст ще бъде фокусиран върху известни, добре изследвани и описани примери за въздействието на културата на местно ниво, взети от различни по тип градове от няколко европейски страни.

Твърденията по отношение на ролята на културните дейности в процеса на регенерация пробуждат интереса към потенциалното отношение на културата към устойчивото развитие. Най-просто казано културата се схваща от някои политици като застрахователна политика срещу бъдещ упадък, а от някои инвеститори (частни и обществени) като характеристика с добавена стойност и като ускорител на развитието.

Литературата върху култура и регенерация варира от подробни анализи на данните за заетостта от една страна, до описателни снимки на цялостното състояние от друга. Съветите по изкуствата, културните агенции и организации в много части на света инвестират ресурси във възхвала на приноса на културата към регенерацията, докато академичните материали по проблема често възприемат една доста по-критична позиция. Тези статии и доклади посочват липсата на неоспорими доказателства и методологическите трудности при демонстрирането на каузалните връзки.

¹ Кутин, Л. “Фестивалът като феномен на художествената култура”, Варна 2004

Докладът *“Принос на културата към регенерацията в Обединеното кралство”* (2004г.²) дава най-пълните дефиниции и идентифицира три различни типа взаимоотношения между култура и регенерация.

Според доклада регенерация може да бъде дефинирана като трансформация на дадено място (жилищно, търговско или открито пространство), което е показвало признаци на физически, социален или икономически упадък. Регенерацията може да бъде описана като: *вдъхване на нов живот в западаща общност, индустрия или област; въвеждане на устойчиви, дългосрочни подобрения в качеството на живот на местно ниво*. Търсят се доказателства за ролята на културата като двигател, катализатор или поне ключов играч в процеса на регенерация или обновление.

Пак според доклада съществуват три модела, чрез които културните дейности се инкорпорират в процеса на регенерация. Те са:

Регенерация, водена от културата

В този модел културните дейности се привиждат като катализатор и двигател на регенерацията. Дейностите могат да обхващат проектиране и конструиране (или реконструиране) на сграда или сгради за обществени или служебни нужди. (напр. Музея Гугенхайм в Билбао); възстановяване на открито пространство (градински фестивали и др.); или представянето на програма от дейности, които се използват за възстановяване на дадено място.

Културна регенерация

В този модел културната дейност е напълно интегрирана в секторните стратегии наред с други дейности, касаещи околната среда, социалната и икономическа сфера. Като типичен пример се посочва развитието на Барселона. Този модел обикновено се свързва тясно с подхода за културно планиране в политиките за култура и регенерацията на градовете.

Култура и регенерация

В този модел културните дейности не са напълно интегрирани в стратегическото развитие или градоустройствените планове (често поради факта, че отговорностите за културните дейности и за регенерацията са разделени в различни департаменти или поради факта, че няма свързващо звено). Взаимодействията са често повърхностни: обществена арт програма, за нуждите на бизнес парк след като сградата е вече построена; програми за социализация на наследството или проектиране на исторически музей в рамките на регенерирана индустриална област. В някои случаи, когато в нарочните планове не са предвидени културни дейности, жителите (хора или бизнес организации) и културните организации могат да “запълнят празнината” и да предвидят свои собствени дейности – лобиране за нова библиотека, за поръчки към художници за оформление на градски пространства, проучвания и записи на местната история, инициране на периодични музикални вечери и др. Въпреки факта, че са включени на по-късен етап, културните интервенции могат да окажат въздействие върху процеса на регенерация, вдъхвайки живот на проектите, които са били запланувани. Като пример за този модел може да бъде посочен случая с Глазгоу.

Основанията за това културата да бъде по-често “прибавка”, отколкото интегрална част от схемата, се крият във факта, че местните власти и партньорските организации, осъществяващи процеса на регенерация, рядко са

2 The Contribution of Culture to Regeneration in The UK: A Report to the DCMS - Evans and Shaw, LondonMet, 2004

структурирани по начин, улесняващ сътрудничеството между екипите отговорни за регенерацията и тези, отговорни за културните дейности, така че те да мислят едни за други като за сътрудници. Другата често срещана причина е липсата на специалисти с опит в културната сфера, които да имат представа по какъв начин културата може да допринесе в процеса на регенерация.

От друга страна, анализирайки ситуацията в Русия, Мос³ заключава, че “Западните модели на културно развитие не винаги са подходящи модели ... тъй като историята на културно развитие и потребление е следвала напълно различни пътища; концепциите за фундаменталната роля на културата са различни; и регенерацията, водена от културата ще трябва да се справя с различни проблеми от тези на Запад.”

Използването на културните дейности като гориво за местна регенерация е принципно икономически модел по своята концепция и цели. Неговата обосновааност е подкрепена в голяма степен от излязлото през 1988г. изследване на Института за политически изследвания “Икономическо значение на изкуствата в Британия”⁴; изследването показва, че изкуствата са “работодател” на 500 000 души и четвъртия по големина износител на продукция.

В някои по-късни изследвания тези цифри са оспорвани, но въпреки това е провокиран устойчив изследователски интерес към темата и се появяват редица текстове, които описват и анализират ролята на културата като двигател за регионално и общностно развитие. Обобщение на факторите за позитивно влияние на културните дейности върху общностите може да се открие в доклада “Изкуството на регенерацията”⁵. Според него изкуствата и културните организации са агенти, които допринасят за жизнеността и характерния облик на градовете. Те съдействат за:

- *Повишаване на социалната кохезия.* Фестивалите, общностните културни събития и др. осигуряват допирни точки за хората и създават усещането за общност помежду им.
- *Издигане на местния имидж.* Съществува все по-нарастваща тенденция градовете да се представят чрез своите културни характеристики
- *Намаляване на престъпното поведение.* Арт програмите, включващи участие на млади хора в различни части на света са показали, че могат да бъдат позитивни алтернативи, чрез които да се адресира престъпното поведение в общността.
- *Повишаване на интереса към местните събития.* Културните дейности оказват позитивно влияние върху интереса на хората към това, което се случва в политическия, икономическия и социалния живот на общността.

³ Moss, L. Encouraging small cultural enterprises in Russia: gateways and barriers in Russian society, *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 2005

⁴ Myerscough, J. et al., *The Economic Importance of the Arts in Britain*. London, Policy Studies Institute, 1988

⁵ *The Art of Regeneration. Urban Renewal through Cultural Activity* by Charles Landry, Lesley Greene, Francois Matarasso, Franco Bianchini

- *Развитие на самоувереност.* Обучението по изкуства осигурява ефективни средства за развитие на самоувереност, което оказва помощ на хората в тяхната работа
- *Изграждане на партньорства между обществения и частния сектор.* Използването на изкуствата е необичаен метод при разширяване на дейността на публичния и частен сектор. Но те осигуряват широко поле за партньорство и съвместна работа между предприемачи, малък бизнес и обществени организации.
- *Повишаване на организационния капацитет.* Арт програмите подпомагат индивидите и общностите да развият организационни умения, които им помагат в работата.
- *Подкрепа за независимостта.* Арт програмите, включващи хора с ментални здравни проблеми и др. Са доказали, че са способни да подпомогнат развитието на по-висока самоувереност, интерес и на мрежи за подкрепа на интегрирането на тези хора в общността
- *Изграждане на различни визии към бъдещето.* Способността на артистите да виждат проблемите от различна перспектива и да предлагат необичайни решения е жизнено важна за местната регенерация.

Разглеждайки десетки примери, където арт програми са давали позитивен принос към местния живот и обновление, човек си задава въпроса дали друг тип социални програми не биха били еднакво продуктивни. В някои случаи отговорът определено е да, но изкуствата притежават необикновени характеристики, тъй като те:

- провокират творческите способности у хората и по този начин водят до решение на проблемите.
- поставят акцент върху значенията и по този начин правят възможен диалога между хората и социалните групи.
- насърчават поставянето на въпроси и използването на въображението при решаването на проблеми.
- предлагат начин за себеизразяване, което е същностна характеристика на активния гражданин.
- са непредсказуеми, вълнуващи и забавни.

Арт програмите не са алтернатива на регенерационни инициативи като подобрения в околната среда, обучителни курсове или младежки проекти за развитие. Но те са жизнен компонент, който има реалната възможност да доведе до промяна на ситуацията.

Една често срещана трудност от местните власти и агенциите по регенерация при работата с изкуствата е от чисто практически характер: от къде да се започне. Успешните инициативи са все още относително малко на брой и често са известни само в ограничен регион или само на ограничен кръг специалисти. Споменават се само епизодично. Рядко са правени опити да се приведат количествени данни за техните постижения, или да се съпостави тяхната финансова ефективност с други форми на интервенция. Основният фактор за техния успех – което е централен проблем при опитите за възпроизвеждане – не е анализиран. Проблемът се затруднява и от относително непредсказуемата природа на дейностите по изкуствата. Резултатите от дадена инициатива не могат да бъдат предвидени в достоверни детайли, обвързани с капиталови инвестиции.

Всяко място (град или регион) има своя потенциал, макар и той не винаги да е очевиден, особено за тези, които живеят там. Той може да има физически измерения – географска позиция, или архитектурно наследство, - или да е неосезаем като традициите и устното наследство, или специфичните умения на неговите жители. Може да датира от стари времена или да е съвсем скорошен.

Успешните схеми, включващи изкуствата успяват да оползотворят капацитети, които изглеждат неизползваеми. Често това е занемарена сграда или място, чиито структури изглеждат напълно неподходящи за каквито и да било дейности. Присъствието на артистите и други културни агенти в западащите градски области може да помогне да се прекъсне цикъла на западането. Това, което те демонстрират е, че слабостта може да се превърне в предимство, ако се погледне от друг ъгъл. Едно място може да има лоша репутация в очите на някои, но може да бъде и точно това, което търсят други. Регенерацията не е цел сама за себе си: тя служи на хората за повишаване качеството на техния живот. Подобни проекти могат да бъдат ефективно осъществени и да постигнат устойчивост във времето само ако ангажират местни хора и се осъществяват с тяхна подкрепа. Външно наложените решения често предизвикват само враждебност и негодувание. Работата с местните хора е фундаментална за постигането на успех. Важна е не само за осигуряването на дълъг живот на проектите, но и за вдъхновяването на нови проекти и инициативи. Потенциалната стойност на културата в процеса на местно обновление се вижда ясно само когато се осъзнае нейната сложна природа. Тя не може да бъде ограничена до експериментални, социални или икономически конструкти. Но те могат да подпомогнат процеса на повишаване на социалната кохезия, да увеличат личната самоувереност и да развият нови умения, да създадат допирни точки между хората, да подобрят тяхното ментално и физическо благосъстояние, да засилят тяхната способност да действат като граждани на демократично общество, да подпомогнат развитието на нови обучителни курсове и нови ниши за работа, да привлекат групи в неравностойно положение, или да развият организационен капацитет – или всички тези неща едновременно. В един свят, движен от икономически императиви, и фокусиран върху финансовите измерители на успеха, по-“меките” ползи от културните инвестиции лесно биват забравяни. Възприемането на идеята, че изкуствата са отворени към промени и в известна степен непредсказуеми може да представлява определена трудност. И все пак, ако погледнем на културата като на относително евтин и ефикасен начин за преосмисляне на проблеми, можем да достигнем до интересни решения за някои трудни задачи.

Някои слабости на настоящите практики

Като основна слабост на голяма част от съвременните изследванията върху проблема се посочват твърде широките дефиниции на изкуствата и културата. От друга страна се поставят под съмнение и твърденията, че инвестициите в културата са ефективни средства за създаване на нови работни места. В зависимост от използваната методика, цифрите могат да се окажат значително по-малки.

Важно е да се отбележи, че културните инициативи не могат да решат всички проблеми. В райони с тежка безработица и бедност, те са само един, макар и важен компонент от по-широка регионална стратегия. Те следва да бъдат съчетани с усилия в областта на образованието и икономическото развитие.

Необходимо е да се оцени реалистично какво могат да постигнат културните програми, без да се подценява тяхното въздействие. Надценените очаквания могат често да доведат до разочарования. Хората разбираемо възлагат големи надежди върху тяхното въздействие върху заетостта, което често се оказва не в очакваните размери. В много случаи става въпрос за не повече от 200-300 работни места. Въпреки, че изкуствата не могат да компенсират загубите от западащото производство и индустрия, те определено имат свой принос към регионалното развитие.

Интересите на местната икономика и на града/региона като цяло не винаги съвпадат. Залагането изцяло на убеждението, че “това, което е добро за бизнеса е добро за общността” може да доведе до използване на културата само за маркетингови цели. Имиджовите кампании, които не са базирани върху нуждите и очакванията на местните хора могат да дадат нежелани резултати. Като пример за подобен случай често се цитира Глазгоу. Тъй като много местни хора намират кампанията по повод избирането му за Европейски град на културата за 1990г. за необоснована и повърхностна, тя среща по-скоро съпротива, отколкото подкрепа. Фокусът върху външни, бизнес или туристически публики може също да има вреден ефект, като например ограничаване на възможностите на артистите да поставят въпроси, да провокират и критикуват.

Наред със засилващото се развитие на туризма се осъзнава и нуждата да се създаде устойчив продукт, който влияе и върху качеството на живот на местно ниво. Там, където културните инвестиции са създали по-значителни туристически атракции, те често срещат съпротивата на местните хора, които се чувстват изключени на икономическа или социална основа. Съпоставени с големите капитални проекти, общностните културни дейности имат няколко ключови преимущества:

- Културните дейности са относително евтини и доста ефективни
- Могат да бъдат разработени в бързи темпове в отговор на местни нужди и очаквания
- Гъвкави са и могат да се променят според необходимостите
- Предлагат потенциално висока възвращаемост при нисък риск.
- Могат да имат въздействие, несъразмерно с инвестициите и цената.

Това има огромно значение за хората, които вземат политически решения на местно ниво. Необходимо е по-голямо наблюдаване и инвестиции в арт и културни инициативи, които дават възможност на хората за активно участие.

В обобщение ще приведем кратко описание на факторите, чрез които културата може да влияе върху икономическото и социално развитие на местно и регионално ниво

Приносът на културата за икономическа регенерация може да бъде засвидетелстван чрез:

Вътрешни инвестиции (връзки между общественя и частния сектор)
По-високи разходи на жителите и гостите на града/региона за култура
Създаване на нови работни места/ повишаване на благосъстоянието
Трайно установяване на работодатели в района
Задържане на завършилите образователна степен в района (вкл. творческите професии)
Диверсифициране на работната сила (създаване на нови умения и профили)
Стимулиране развитието на нови бизнеси, търговия и развлекателни дейности
Засилени партньорства между публичен и частен сектор и доброволчески организации
По-високо корпоративно участие в местния културен сектор
Нарастване на цените на недвижимите имоти (жилищни и служебни)

Приносът на културата за социалната регенерация може да бъде засвидетелстван чрез:

Промяна във възприемането на жителите за мястото, където живеят
Повишена самоувереност и стремежи у хората
Ясен израз на индивидуалните и споделени идеи и нужди
Нарастване на готовността за доброволна работа
Повишен организационен капацитет на местно ниво
Увеличаване на социалния капитал – “нормите и мрежите, които позволяват колективно действие”
Промяна в имиджа и репутацията на дадено място или на група хора
Засилени партньорства между публичен и частен сектор и доброволчески организации
Намаляване броя на отпадналите от училище
Редуциране на престъпното поведение
По-високи образователни постижения
Нови подходи към процеса на оценяване, консултиране и репрезентиране

ИЗБРАНИ ПРИМЕРИ

Избраните примери⁶, описани по-долу в текста се стремят да дадат сравнително пълна картина на различните подходи и мотивите за различните оценки, които получава този подход.

Подбора е воден от стремежа да се представят различни страни, различни по мащаб градове, различни изкуства и методи; текстът не се стреми да опише и анализира изчерпателно всички модели, а по-скоро да даде обща картина за тях, за да предостави въведение в една твърде обширна тематика.

⁶ За избраните примери, илюстриращи идеята за културата като фактор за регенерация са използвани текстовете “The Art of Regeneration. Urban Renewal through Cultural Activity” by Charles Landry, Lesley Greene, Francois Matarasso, Franco Bianchini; Binns, Luke “Capitalising on Culture: an Evaluation of Culture-led Urban Regeneration Policy”; Plaza, Beatriz “The Bilbao Effect”, както и официалните уеб-сайтове на градовете

Избраните случаи са едни от най-често цитираните в изследователската литература, и са обект на постоянен интерес от страна както на политиците на местно ниво, така и на представителите на общностите и на изследователите.

БАРСЕЛОНА

Барселона е регионална столица на най-независимия и отличителен регион в Испания – Каталония, с международно призната репутация заради своите забележителни културни традиции. Липсата на финансиране в началото на 80-те не ограничава стремежите на новата администрация в Департамента по обществени дейности. Като една от основните си задачи през 1980г. той си поставя за цел да “отвори” града като част от неговото възраждане. Програмата за обновление на града стартира с изграждането на няколко етапа на нови “паркове с джобен размер” и малки площи, концентрирайки се върху изоставени площи и скрити исторически забележителности на града. Испанската традиция на площадите (“placas”) осигурява важен културен контекст за новия градоустройствен план.

Хората на изкуството са възприемани като същностен компонент от новите проектантски екипи, натоварени да изработят оценка и план за развитие на градските публични пространства в процес на консултации с жителите на града. До 1991г. са създадени и запланирани около 200 парка и са поръчани над 50 скулптури. През 1992г. провеждането на Олимпийските игри в Барселона само интензифицира един процес, който вече е утвърдил мястото си.

Градският съвет на Барселона се ангажира да създаде един жизнен град, с подобаващо внимание към социалните и културни традиции, вкоренени в местната идентичност. Вместо да отдаде цялата земя за търговия или жилищни площи, Съветът отдава приоритет на местните общностни нужди и предоставя временно голяма част от земите за създаване на паркове. Тези “временни” мерки могат да имат продължителност до 50 години като едновременно опазва града от вредните влияния на свръхзастрояването и запазват земя за бъдещи жилищни нужди на града. Съветът закупува и допълнителни земи за паркове. Концепцията за “временна мярка” позволява голяма свобода в сътрудничеството между художници и архитекти. Дори при каталунската склонност към сюрреалистичното, абсурдното и ярко оцветеното, много творби не биха били проектирани по такъв чудат и весел начин, ако бяха предвидени за “постоянно”. Съветът има здравословно отношение към историческите местности и не се притеснява да смесва старото с новото при формирането на жизнени общности. Така например Фондация Тапис се помещава в сграда от 15-ти век, която е увенчана с необикновен скулптиран “облак” от светлинни ниши, които се носят над покрива и осветяват мястото през нощта.

Тъй като дизайнерите, плановиците и общностните лидери работят в екипи с художниците, тяхната цел е не просто да поставят едно произведение на изкуството на площада и да се надяват, че то “одухотворява” пространството, а и да експлоатират социалната стойност заедно с естетическата функция. Една от постоянните теми е “зеленина и вода”, със своите очевидни оздравителни значения. На много места идеята се изпълнява буквално, с нови езера, фонтани, озеленени пешеходни алеи и покрити площи. Паркът Круета дел Сол в най-отдалеченият от морето градски район, е оформен като езеро, като е използвана стара каменоломна. Скулптурите от американския художник Елсуърт Кели

оформят входа към парка, а огромна висеща скулптура, подобна на краб от каталунския художник Едуардо Чилида оформя ексцентричния център над езерото. Паркът de l'Esacio del Nord е огромно пространство, където изоставени сгради на железниците са превърнати в нови културни центрове в един пейзаж, който сам по себе си е произведение на изкуството, оформен от американската художничка Бевълри Пепър. Дърветата са засадени спираловидно, а хълмчетата, където децата могат да карат кърки и велосипеди са декорирани с керамика в стил Гауди и Миро. Изборът на художниците е балансиран между международно и местно ниво. До 1991г. 29 испански, 16 каталунски и 15 чуждестранни художници са привлечени в програмата за оформяне на градските пространства. Други паркове се простират по средата на големите пътни артерии, прекъсвайки потоците на трафика и създавайки покрити със зеленина пешеходни алеи. Повечето са свързани със система от пешеходни зони, достъпни за велосипедисти и пешеходци. Всеки парк е оформен съобразно отличителния характер на квартала и взаимоотношението между мястото и оформлението има първостепенно значение. Международно известни художници като Ричард Сера са приели да работят на място в кварталите и да участват в дискусии, консултации и проекти по отношение на това кое е най-добро за мястото. Забележителен е факта, че не съществува йерархия между различните пространства в града, така че става възможно на съвсем млади художници да бъдат предоставени за оформление централни градски места, както и художници със световна репутация да бъдат разпределени в по-малко престижни квартални пространства. Това, което е от основна важност е че целият град трябва да бъде обвързан с паркове и скулптури. Барселона има най-голямата европейска градска арт програма и успява да балансира между местни и международни имена в съвременната скулптура. Като резултат градът си осигурява атмосферата на международна столица, запазвайки своята отличителна регионална идентичност.

Творческият процес на планиране, разчитащ на съвместни екипи от професионалисти, обединяващи дизайнери, художници, архитекти, и гъвкавите проекти са довели до редица иновативни схеми и забележителна паркова инфраструктура. Фокусът върху общностния живот като ключов фактор, съчетан с взаимовръзката между кварталите, всеки от които има отличителна идентичност, е довел да създаването на град, в който е приятно да се пребивава и лесно да се обходи. Влиянието на трафика (което е негативно) се смекчава от големите озеленени площи и пешеходни алеи по протежение на големите улици и до голяма степен от творческото планиране. Но основният ефект е, че преди всичко се насърчава и подпомага регионалната култура с акцент върху отличителните архитектурни и скулптурни традиции. Това е предмет на последователна политика, в която на изкуството и архитектурата се придава основно значение в процеса на трансформиране на града. Инвестициите в програмата се изчисляват на около 50 милиона долара до 1991г
<http://www.bcn.es/english/ihome.htm>

Хей: градът на книгите

До 1961г. Хей е непривлекателен град в Уелс, разчитащ на западащите фермерски и земеделски пазари за развитието на своята икономика. Полуразрушеният замък в Хей е бил собственост на фамилията Ярдли, която

развива бизнес в сферата на козметиката и живее в Хей от 1903г. Ричард Буут, който е свързан със семейството и завършил образованието си в Оксфорд решава, че ще посвети своите усилия на търговията с антикварни книги и книги на старо. Отдалечеността на Хей го предпазва от влиянието на Лондон, и Буут вярвал, че градът може да спечели от международните връзки, които той имал. Той започнал да изкупува антикварни и употребявани книги, с които бързо запълнил замъка и скоро се наложило да купува други сгради за съхранение на колекцията – стария киносалон, пожарната станция и др..

Идеята за това, че цял град пълен с книжарници може да стане международна атракция била изпреварила времето си. Книжарницата, помещаваща се в стария киносалон бързо се превърнала в “най-голямата казионна книжарница в света” и била продадена на лондонски бизнесмен, който видял финансов потенциал в инвестирането в книжарници в Хей. До началото на 70-те години Хей затвърждава международната си репутация и сега в града има 42 книжарници. Те покриват най-разнообразни области като кино, изкуства, окултни науки, история, военно дело, поезия, детска литература, документалистика, философия, икономика и др. Публичността и посетителите, които градът с неговата ексцентрична търговия привлича позволява отварянето на все повече нови книжарници от Буут и неговите сътрудници. Икономиката на Хей започва да разчита вече не толкова на фермерството, а на търговията с казионни и антикварни книги. В града отварят врати нови ресторанти, кафенета и бизнеси, свързани с книжната търговия, като подвързване и реставрация. Книжната търговия отваря и други нови възможности. Един от конкурентите на Буут организира годишен литературен фестивал, подкрепен от в. Индипендънт, на който привлича все по-нарастващ брой посетители по всяка година през май. Буут е ревностен привърженик на развитието на местни, самоиздържащи се икономики и на ръчния труд. Противник на бюрокрацията и администрацията, той посветил голяма част от живота си на критика срещу такива институции, в чиито действия според него се криели амбициите на големия бизнес да подчини цялата икономика. Не може да се отрече, че личната инвестиция на Ричард Буут в Хей – с неговия персонал от 26 ръчни работници и около 200 души, ангажирани в други дейности – е донесъл икономическа стабилност на града, каквато земеделието, фермерството и търговията на дребно не могли да осигурят в провинциалните райони.

Населението на Хей в момента е малко над 1400 души. В града се поддържат 15 големи пансиона и 4 хотела, плюс множество малки частни хотели и квартири в града и в непосредствена близост до него. Наблюдава се значителен растеж в броя на кафенетата и ресторантите, 12 такива са били открити през последните 4 години. 10 антикварни магазини са открити в Хей през същия период. Офисът на новия Съвет по туризма се помещава в Центъра на занаятите, с работещи занаятчийски работилници и изложбена площ. Изчислено е, че около 110 000 посетители минават през града всяка година, и въпреки че се наблюдава известна концентрация на посещенията около Литературния фестивал, който се провежда през май, като цяло посетители има през цялата година. Книжарниците са заменили някои традиционни, но западащи търговски обекти, а тези, които са останали, оцеляват благодарение на книжната търговия. Хей не е пострадал от кризата в търговията на дребно, която преживяват много провинциални градове през 80-те години.

Ричард Буут е допринесъл много за създаването на международното движение на “градовете на книгата”, което включва Монтольо в южна Франция, Бредеворт в Холандия, Реду в Белгия, Сен Пиер де Клаг в Швейцария и Стилуютър в САЩ. Съвсем наскоро към мрежата се присъедини и Фиарланд в Норвегия. Членство планират и Кампунг Буку в Малайзия и Миагава в Япония. Мрежата се поддържа от изданието на Буут за международните градове на книгата и наскоро кандидатства пред ЕС за фондове в подкрепа на сътрудничеството и популяризация на идеята как малки градове могат да бъдат съживени чрез търговията с на книги на старо.

В момента Хей е един от елитната компания градове из целия свят, търгуващи с okazjiонни книги и свързаните с тях културни дейности. Зоната на действие на Хей е международна, и във времена, когато има наситеност с литературни фестивали, Хей може да се издържа икономически поради специфичната област на търговия. Градът има тази привилегия благодарение на може би ексцентричната отдаденост на един човек на мястото и на независимостта. Специализираната природа на дейността създава пазарна ниша за Хей – всеки, който иска да влезе в сериозната okazjiонна книжна търговия трябва да дойде в Хей, за да търгува успешно.

<http://www.hay-on-wye.co.uk/>

Хундертвасерхаус, ВИЕНА

Както е известно, Виена претърпява сериозни поражения от бомбардировките на съюзниците през 1944-45 г. и остава окупирана до 1955. Архитектурата, появила се в последвалия период на реконструкция се характеризирала преди всичко с функционалност и безличие, съставена от мрачни бетонни блокове с голяма височина. Художникът Фриденсрайх Хундертвасер нееднократно отправял критики към този тип строителство. Рисуването и живописата не били негов приоритет; в годините между 1958 и 1975 той обикаля света разработвайки своя Манифест срещу рационализма в архитектурата и прокламирайки идеята за “третата кожа” – правото на всички хора да избират свой собствен тип жилище и да го аранжират, така както избират и дрехите си. “Вашето право на прозорци – Вашият дълг към дърветата” е друга негова популярна лекция, в която заявява, че дърветата имат своето право на съществуване в градовете и сградите, и ако включим природата в нашата архитектура, ние няма да прекарваме цялото си свободно време пътувайки из провинцията, за да я открием там, далеч от нашите домове. Хундертвасер считал, че всички архитекти следва да полагат клетва, заявявайки отказ да “строят сгради, които оказват вреда върху природата, животните и хората, и особено върху човешките души”. През декември 1977г. кметът на Виена отправя предложение към Хундертвасер да работи в изоставен район в центъра на града и година по-късно е постигнато споразумение за проектиране и реализиране на жилищна сграда за нуждите на градския съвет. Хундертвасер работи в сътрудничество с градския архитект Пеликан. До 1983 са положени основите и две години по-късно сградата е завършена.

Къщата има 52 апартамента, занималня за деца, докторски кабинет, кафене с тераса и зимна градина, която служи за централно ядро на цялата сграда.

Предвидени са три общи тераси на покрива, общо перално помещение, складове и гараж за 37 автомобила. Сградата е изпълнена от бетон и тухли, но има много добра изолация и озеленяване на терасите на покрива. Дърветата представляват специална част от “наемателите” на сградата, тъй като “заплащат наем” осигурявайки кислород, шумоизолация и климатична регулация. Те растат в специални стоманени корита между стените на къщата и прозорците и прорастват извън сградата, освежавайки фасадата. Хундертвасер ги нарича “посланици на гората в града”.

Къщата е проектирана като организъм отвътре и отвън. Декоративни керамични плочки обрамчват прозорците по уникален начин, така че всеки обитател може да разпознае своя собствен апартамент по външната декорация. Къщата използва традиционното виенско оформление, като инкорпорира част от фасадата на полуразрушена сграда, която е съществувала на мястото. Всички врати и прозорци са необичайни, и има множество колони и кули – в някои случаи цяла стая се “подава” от фасадата. Стълбищата са покрити с мозайка и керамика, а масивен свод, декориран с покрити със злато и платина плочки свързва двете части на сградата. Детската стая гледа към вътрешен двор, който осигурява белите дробове на целия дом. По стените има изпъкналости и вдлъбнатини; даже подовите са леко неравни, осигурявайки “мелодии за краката”. Всеки апартамент е напълно различен, а в стайте няма ръбове и ъгли. Всички прозорци са с тройно остъкляване с цел топло- и шумоизолация. Голямо внимание е отделено на такива детайли като дръжките на вратите, крановете и др. Няма две еднакви лампи.

Изненадващо след завършването на проекта се появили много повече кандидати за апартаментите в новата сграда, отколкото градския съвет можел да предположи. Смяната на наемателите е много по-бавна, отколкото при други сгради, собственост на Съвета. Съгласно поръчано от Съвета проучване 85% от хората харесват сградата и са силно привързани към нея. Те харесват близостта на дърветата и растенията и начина по който дизайна на къщата им позволява да живеят едновременно уединено, но и като общност. Всички наематели приемат по-високите наеми и разходи, въпреки че са отправяни критики, че сградата не може да се счита за истинско “социално жилище”. Скорошно проучване сред посетителите включващо въпроси за тяхната реакция към сградата установява, че едва 5% я отхвърлят напълно. Единственият голям проблем на наемателите остава нарастващия брой (няколко стотици хиляди всяка година) туристи, желаещи да разгледат къщата.

Сградата е допринесла съществено за регенерацията на 1300 кв.м. изоставено място във Виена, привлича значителен брой туристи в града и осигурява вдъхновяващи жилища за хората. Интересът към проекта довежда до публикацията на туристически гидове, брошури и пощенски картички, но преди всичко до по-широко включване на художници при проектирането на сгради в града. Следващият възложен от Съвета проект е към художника Арик Брауер в 6-ти район на Виена: 5-етажна сграда с 25 апартамента, отличаваща се отново с покрив, покрит със зеленина. Освен това Петер Пеликан, архитектът, който си сътрудничи с Хундертвасер, е изпълнил и новата сграда на Пощата според философията на Хундертвасер – органични форми, колони, дървета и цветя, прорастващи от сградата. Самият Хундертвасер получава още няколко нови поръчки.

Строежът на Къщата е вероятно около 15% по-скъп отколкото аналогични сгради, строени конвенционално и комерсиално, но градът вярва, че тя е възвърнала многократно инвестициите, поради благоприятното отношение на всички кръгове, не само на обитателите, в добавка към въздействието ѝ върху туризма, и разхубавяването на града като цяло, което ще трае десетилетия.

Художниците в този случай изиграват ключова роля в регенерацията на градската архитектура. Необходими са били години, прекарани в кампании по убеждаване, за да се постигне накрая благоприятен отговор от един кмет, склонен да поеме риска от провал. Трудно е да си представим частен предприемач, който би поел подобен риск. Въпреки това идеите за “еко-жилища” се разпространяват, макар и с бавни темпове.

По време на самото строителство художникът е работел на място със строителните работници. Тяхното творческо участие в оформлението на редица детайли им осигурява удовлетвореност и всеотдайност в работата. Показателно е, че почти няма работници напуснали обекта по време на строежа. Успехът на виенския проект в момента дава резултати чрез множество подобни поръчки за изпълнение на обществени сгради из целия град. Туризмът във Виена също извлича сериозна полза от тези отличителни сгради.

<http://www.hundertwasserhaus.info/>

ГЛАЗГОУ

Приносът на културата към социалната и икономическа регенерация в случая на Глазгоу е подпомогната значително от определянето на града за европейски град на културата за 1990г., последван по-късно от Дъблин и Ротердам. За да се разбере приноса на ”подхода, ориентиран към културата” към широките цели за регенерация на Глазгоу е важно да се очертаят уникалните фактори от контекста, влияещи върху развитието на града.

Глазгоу се е развил като важен център на корабостроителната индустрия. От съществено значение е и формата на жилищно строителство, преобладаваща в голяма част от града, а именно отдавани под наем многоетажни сгради, тъй като това допринася за оформянето на уникалната социална и материална култура. Работническата класа от кварталите е доминиращия фактор в изграждането на колективното съзнание на града, и допринася за необходимостта от регенерационни инициативи, тъй като голяма част от жилищата започват да излизат извън рамките на стандарта през 50-те.

От съществено значение за възникване на нуждата от регенерация е и влиянието на икономическия упадък през 19в., когато голяма част от индустриалната база на града запада значително и този процес продължава през 50-те и 60-те, като при това сектора на услугите не успява да се развие в достатъчна степен, така че да посрещне нуждите на безработното население. Този процес довежда до поредица регенерационни политически инициативи, които се опитват да адресират не само нуждата от повишаване на заетостта, но и нуждата от висококачествено жилищно строителство, което да замени нискокачествените наемни сгради. Впоследствие много хора биват преместени от старите жилища в нови, собственост на местните власти сгради, в покрайнините на града.

Въпреки това политиката на “жилищна деконцентрация” претърпява частичен провал и в началото на 80-те години е възприет нов подход, който насърчава развитието на част от централната градска част, започвайки с търговския район. Този подход получава поощрение от обновеното развитие на изкуствата в Глазгоу, намерило израз в развитието на театър Трон, както и в разработването на редица други атракции. Те включват създаването на нова арт галерия Бърел, последвано от развитието на Международната концертна зала. Градът продължава да полага усилия в опитите си да развива собствен маркетинг като желано място за живот и работа. През 1983г. градът разработва и провежда маркетингова кампания, която става отчасти и причина да бъде избран за европейски град на културата през 1990г. Освен това обосновката на използването на културата като уместно и потенциално ефективно средство за постигане на регионална регенерация е подкрепена от доклад на Института за политически изследвания през 1988г. който посочва, че в Глазгоу 2.25% от работоспособното население е ангажирано в сферата на изкуствата (по-голямата част от тях свързани с туризма), и прогнозира, че по-нататъшното развитие на заетостта в сектора на услугите може да бъде насърчено чрез развитието на културния туризъм в града. Като резултат от избирането на града за Европейски град на културата за 1990г. се провежда серия от еднократни събития, както и няколко значими инфраструктурни проекта, като завършването на Международната Концертна зала през 1990.

Въпреки всичко това съществуват и редица противоречия в прилагането на “културен елемент” в подхода за регенерация на Глазгоу. Например множество критици подчертават, че някои аспекти на градската история и наследство – като индустриалната и политическа история и специфичното за работническата класа световъзприемане – са били пренебрегвани или дори прикривани. Възникват също съмнения в това дали физическите подобрения на средата и нарасналия брой туристи действително допринасят значително за растежа на заетостта в града. Това рефлектира към един подход за регенерация, концентриран върху културния туризъм повече, отколкото върху развитието на културните индустрии. Като цяло много наблюдатели изказват мнение, че липсва интегративност и стратегическо мислене при прилагането на този подход. Освен това се поставя под въпрос дали ползите от този подход са били почувствани от най-непривилегированите жители на града, много от които живеят в периферни райони, отдалечени от градските културни атракции. Наскоро серия от събития продължава линията на “регенерация чрез култура” и са осъществени последващи проекти като Музея на модерното изкуство. Освен това Глазгоу е и домакин на проведения през 1999г. Фестивал на архитектурата, дизайна и града, който допринася за осъществяването на проекти като Архитектурния център Лайтхаус. Въпреки всичко това обаче населението на града продължава да намалява в резултат на миграция, а броя на туристите намалява по години. Това поставя под въпрос устойчивостта на ползите от избрания подход за регенерация, който приоритизира издигането на имиджа на града и маркетинга. Силно критикувана от изследователите е и идеята, че повишаването на заетостта в града се случва благодарение на културното развитие в Глазгоу.

<http://www.glasgow.gov.uk/>

РОТЕРДАМ

Последните инициативи по пространствено градско планиране в Ротердам се характеризират с широкото използване на културни проекти и последващото формиране на нова културна идентичност, подкрепени от иновативни висококачествени архитектурни проекти, които служат за целите на предефиниране имиджа на града както в Холандия, така и в международен план. Естествено подходът при пространственото планиране в Холандия като цяло е оказал значително влияние в това отношение. Например наскоро възприетата политика на “градски маркетинг” е изработена като отговор на възхода на предприемачеството в градската политика и нарастващото значение на конкурентоспособността на градовете при привличането на инвестиции за развитие, особено с огледа на появата през 1992г. на единен европейски пазар. В частност Четвъртият правителствен доклад върху планирането през 1990г. поставя акцент върху повишаването на конкурентоспособността на страната и върху необходимостта от повишаване на цялостното качество на жизнената среда. Този подход довежда до определянето на “ключови проекти”, подкрепени от национални субсидии, за схеми за градско развитие, които биха допринесли към националния интерес. Ключовите проекти са определени в градове, считани за национално значими “пресечни точки”, градове, които притежават ключови предимства от гледна точка на инфраструктура и местоположение, като Маастрихт, Амстердам, Ротердам, Гронинген и Хага, а Ротердам се счита за особено важен в този контекст, поради специфичното си местоположение, благоприятстващо международния бизнес. Политическата позиция на Ротердам сама по себе си също е фактор в този контекст. Всъщност основна промяна в пространственото планиране в Ротердам възниква още в средата на 70-те години, с изоставянето на подхода за преимуществено бизнес-ориентиране на централната градска част, към подход подчертаващ необходимостта от съчетаване на разнообразни функции в градския център. Това е отчасти резултат от съпротивата на обществеността срещу разчистването и събарянето на сгради. Последвалия процес на реконцентрация продължава и през 80-те, когато необходимостта от промяна на имиджа на града, съчетана с нуждата от диверсификация на градската икономика, довежда до развитие на нови възможности за културни и развлекателни дейности. Културното развитие започва да се прививда като средство за икономическо развитие, което може да осигури значителна заетост и повишаване на предприемчивостта и иновациите, както и да стимулира хората да живеят в близост до центъра и да харчат парите си в този район. Впоследствие в доклада на Националната агенция по планиране от 1988г. се предлага всеки холандски град да постави ударение на собствените си конкурентни предимства в смисъла на потенциално културно развитие. В допълнение правителството прилага политика на “културно разпространяване” от края на Втората световна война. Тази политика предполага нуждата от разпространение на културна инфраструктура в рамките на Холандия, а не концентрирането ѝ в Амстердам, и този фактор определено благоприятства Ротердам.

През 1985г. планът за развитие на градската част на Ротердам отразява националния приоритет за културно развитие и като резултат възникват нова библиотека в близост до Уд Хавен, нов киносалон с IMAX, “Етноцентър” и информационен център. Цяла серия от други културни проекти е съсредоточена

в т.нар. “Триъгълник на Музеите”, който включва нови проекти като разширяването на Музея Бойманс ван Бьонинген, Националния архитектурен музей, Музеят по естествена история и нова арт галерия, които оформят южния край на музейния парк, който пък е подобрен така, че да осигурява оптимални връзки между различните институции. Показателно е, че през 1985 Планът идентифицира “Триъгълника на Музеите” в града като район, в който да бъдат основно концентрирани дейностите в областта на културата и отдиха, въпреки, че извън този район са предвидени допълнителни културни проекти, като новия Морски музей, в съседство с музей на открито и други културни и развлекателни проекти.

В допълнение към престижните културни проекти, общината в Ротердам насърчава възникването на по-малки културни центрове, като например по протежение на улицата Вит де Витстраат, на която се намират Холандския институт по фотография, както и няколко галерии и арт-магазини, като дори в местното полицейско управление има изложбено пространство. При това общината се стреми да реализира културно развитие на по-широка база чрез популяризиране на фестивали и други културни събития. Опитът, натрупан от регенерация, доминирана от културата в Ротердам илюстрира прилагането на национална стратегия за регенерация, която инкорпорира всички релевантни аспекти, и в частност тези за пространствено планиране и икономически интерес. Местните власти също играят съществена роля в този процес. Това е илюстрация на продуктивните отношения между общината и националното управление, с цялостни национални стратегии и рамки, осигуряващи ръководство за политиката на местно ниво, но също и необходимата степен на свобода за иновации на местните власти.

<http://www.rotterdam.nl>

БИЛБАО

Когато един западащ испански провинциален град решава през 90-те да похарчи 228.3 млн.долара за музей на модерното изкуство, критиците възразяват срещу прахосването на толкова много обществени пари за нещо толкова неуместно и недостъпно. Тази година Музеят Гугенхайм в Билбао навършва 10 години, достатъчно време, за да може да се оцени ефективността му и въздействието му върху икономиката на града. Музеят привлича около 800 000 посетители извън тези от баската провинция годишно (сравнени с по-малко от 100 000 преди музея да отвори врати), вероятно световен рекорд за град от този мащаб. Въпреки опитите за съревнование с Билбао, много малко музеи или галерии извън столични градове са успели да привлекат толкова много посетители. Но Музеят в Билбао не е построен просто заради идеята града да притежава такава представителна сграда; той е един от отговорите в цялостна стратегия, адресираща редица сериозни проблеми на града.

През 80-те градът страда от изключително високи нива на безработица, достигащи 25%. Традиционните индустрии са отживели своето време, а в градския център се намира натоварено речно пристанище с тежък трафик. Други проблеми на града включват насилие от екстремистки баски сепаратисти, корупция, замърсяване и влошена система на обществен транспорт. Градът решава да се справи с тези проблеми чрез цялостен план. Създадена е нова

подземна транспортна линия, нова канализация и пречиствателни системи и ново летище; построени са нови жилищни, развлекателни и бизнес комплекси в града, като същевременно пристанищата и индустриалната зона са изнесени далеч от градския център. “Черешката на тортата” е изграждането на Музея Гугенхайм в Билбао и допълнителните инвестиции в културата, като нова концертна зала и училище за млади артисти, които да популяризират културния туризъм като средство за диверсифициране на икономиката и намаляване на безработицата.

Основната цел на подобренията в Билбао е да се повиши качеството на живот на гражданите. Тази цел се постига дори в по-голяма степен от очакваното. В действителност приблизително 9 млн. души са посетили Музея Гугенхайм до днес. Музеят е донесъл надежда на гражданите и градските власти и е обединил политическите партии, синдикатите и гражданските организации, работещи заедно по посока на градска регенерация. Музеят, разбира се, се е сблъсквал с редица финансови предизвикателства. Авторската архитектура е изключително скъпа. Цената на сградата е 119.6 милиона долара, а целия проект до откриването на музея възлиза на 228.3 милиона долара. Това включва 12.1 милиона долара за архитекта Франк Гери, 6.4 милиона долара за изпълнителния архитект Идом, 100.8 милиона долара за строеж на сградата и околностите, 24.7 милиона долара на Фондация Соломон Гугенхайм в Ню Йорк, 9.9 милиона долара за земята, 44.5 милиона долара за набирането на колекцията и 30.3 милиона долара за други оперативни разходи преди откриването на музея.

В днешната среда на силна конкуренция за субсидии за инфраструктурна подкрепа, музеите не са така конкурентоспособни, както други сектори на публични инвестиции като здравеопазването, образованието или грижите за възрастни. Голям брой представителни музеи, като новото крило на музея в Милуоки, или Хелзинския Музей за съвременно изкуство не успяват да привлекат такъв брой посетители, на какъвто са разчитали. Една от причините за това е, че често изследванията на въздействието надценяват броя на посещенията на бъдещата институция. Почти невъзможно е да се предвидят точно броя на посещенията, но за да се получи надеждна оценка, новите музеи би следвало да се консултират с независими източници, а не само с консултанти, за които се предполага, че ще работят в новата институция.

И така, успели ли са публичните власти, инвестирани значителни суми в Гугенхайм, да възвърнат своите инвестиции? Съгласно официалния доклад на Музея Гугенхайм за 2004г. основната инвестиция от 183.8 милиона долара е възстановена в рамките на първите шест години от функционирането на музея. Това е привидно смело твърдение, което изисква по-подробно проучване. Музеят Гугенхайм е интересен модел за тези музеи, които са били планирани като икономически “активизатори”. За разлика от повечето музеи в Европа Музея Гугенхайм е възприел пазарно ориентирано бюджетиране с паралелни търговски дейности, като мениджмънт на имиджа, кафенета, луксозен ресторант и голям музеен магазин – всички те са насочени към целта да направят музейния персонал по-чувствителен и ефективен по отношение на вкусовете на посетителите. Традиционно субсидирани от държавата, европейските музеи не са склонни да реализират печалба от подобни дейности. В Музея Гугенхайм 70% от оперативните разходи трябва да се покриват от приходите на музея и

само 30% от местната власт. Като следствие от това, изпълнението на бюджета предполага ангажираност с привличането на възможно най-голям брой посетители, обикновено чрез специални изложби.

Това е типът музей, който генерира най-високо въздействие върху местната икономика. За оценката на възвращаемостта на инвестициите е използван подход наречен редуциран паричен поток. Приходите от всички икономически дейности, осъществявани от Музея се проследяват, за да се види дали надвишават първоначалните и продължаващи публични инвестиции от донорите (Баските власти и Провинциалния съвет на Бискай). Ако приходите надвишават публичните инвестиции, тогава може да бъде заключено, че Музеят е ефективен “активизатор” на икономиката.

Този метод обаче може да бъде проблематичен, когато се прилага към музеите, тъй като изследователите рядко имат достъп до официалните приходни отчети на институцията, както и до отчетно-разходните документи. Друга трудност възниква когато в града съществуват няколко значими музея в един и същи район, правейки трудно да се разграничи точно кои музеи генерират основния приход от туристически посещения. В Лондон например няколко значителни музея се намират в близост един до друг, и този метод би бил непрактичен в този случай. Билбао обаче се оказва почти перфектна лаборатория за изпробване на въздействието на значима културна инвестиция, тъй като в близост не съществува друг музей, който би могъл да окаже влияние върху данните. Но този анализ е ограничен, тъй като разглежда само нетните парични потоци (всички парични потоци, получени и платени от местните власти). Този анализ не може да отчете ползите, генерирани от музея от гледна точка на естетическа или културна стойност. Този метод може единствено да поясни дали публичния сектор възстановява инвестициите си чрез данъчни приходи. Очевидно това е от жизнено значение за тези музеи, които се стремят да действат като икономически двигатели. Възстановяването на инвестициите означава, че музея в действителност активизира икономиката и в следствие генерира данъчни приходи.

Тъй като Музеят Гугенхайм е доста скъпо начинание, възвръщането на инвестициите вложени в него (с изключение на инвестициите за постоянната арт колекция) е завършено едва седем години след отварянето му. Цифрите сочат, че от откриването на Музея в града са осъществени средно по 779.028 нови нощувки годишно и са създадени 907 нови работни места на пълен работен ден. Музеят Гугенхайм печели средно около 39.9 милиона долара за баската хазна. Местните власти обаче няма да успеят да си възстановят 374 милиона долара, вложени в първоначални и продължаващи инвестиции, което включва и сумите разходвани за постоянната колекция на музея, до 2010 или най-късно 2014г. Ако Гугенхайм бъде продаден в края на 2017, печалбата ще зависи както от стойността на сградата, така и от стойността на постоянната колекция. В края на краищата говорим за високи обществени инвестиции, които следва да генерират или безспорна социална, или икономическа възвращаемост. Музеят Гугенхайм в Билбао е твърде рисков проект, но е на правилния път да докаже че големият риск си е струвал.

<http://www.guggenheim-bilbao.es>

<http://www.bilbao.net>

Някои изводи и предложения на базата на съществуващите практики

В случай, че културните дейности бъдат избрани да играят стратегическа роля в подкрепа на местни регенерационни инициативи, ще бъдат необходими много нови партньорства – между ведомства и дисциплини, между публичния, частния и неправителствения сектор.

Началната точка може да бъде програма за повишаване на информираността, иницирана от местните власти и държавните организации, работещи в дадената област. Тя следва да подчертае значението на културните дейности в градското развитие, и да свърже професионалистите от областта на изкуствата с тези от сферите на планирането, транспорта, околната среда, социалните дейности и др. Заедно те следва да обмислят начини, по които тяхната работа може да бъде подобрена чрез културни инициативи. Такава програма впоследствие може да бъде разширена, така че да обхване и частния сектор и местната общественост.

Необходима експертиза

Местните власти следва да се възползват по подходящ начин от експертизата на професионалистите с опит в културното развитие, с оглед съвместната работа по разработване на културна стратегия. Важно е да се осъзнае ролята на изкуствата в стратегиите за регионално и местно развитие.

Картографиране на културната среда

Инвентаризацията на локалните ресурси е винаги от полза, особено ако е качествено осъществена и има аналитични и творчески заключения. Тя следва да инкорпорира съществуващите професионални и аматорски дейности в изкуствата, и да обхващат широк спектър от интереси. Инфраструктурата в областта трябва да бъде картографирана, за да се обхванат възможностите за “подслоняване” на артистите и културните дейности. С тази цел следва да бъдат набелязани и подходящите открити пространства и райони, които могат да бъдат използвани за различни културни прояви. Картографирането следва да взема под внимание и нагласите, идеите и интерпретациите на местното население и да инкорпорира техните стремежи и предложения.

Междуведомствени партньорства

В някои случаи местните власти създават междуведомствени форуми, събирайки на едно място служители, работещи в сферата на икономическото развитие, околната среда, настаняването, развлекателната дейност и др. Понякога това води до създаването на нови междуведомствени звена. Този модел може да бъде разширен и с връзки към частния сектор, университетите и средните училища, артистите и обществените организации.

Ресурси

Евентуалната ревизия следва да включва и възможните външни ресурси, които могат да бъдат включени в партньорски инициативи. Съществуват много примери за това като регионални арт бордове, публични агенции по изкуствата, общински фондове, благотворителни организации и др.

Добри практики и модели

Полезно е също така да се имат предвид успешните и не дотам успешни културни проекти в страната и чужбина, които могат да служат за съпоставка. В този текст е осигурен набор от примерни практики, но е възможно да се открият и други, по-съвременни или по-близки до конкретните ситуации в регионите примери.

Културна стратегия

В резултат на инвентаризацията ще бъде възможно да се разработи широка културна стратегия, която да включва редица практически инициативи. Някои от тях могат да бъдат не особено скъпо струващи и да позволяват относително бързо прилагане, като същевременно притежават собствена стойност и допринасят за изграждането на самоувереност в общностите и в тяхната способност да постигат заложените цели. По сложните и скъпоструващи инициативи могат да бъдат планирани впоследствие. Една стратегия при всички положения би следвало да заявява общи принципи, върху които партньорите са постигнали съгласие и които ще бъдат ръководни при осъществяването ѝ.

Необходимо е баланс между инвестирането в дейности и в капитални проекти, като винаги се поддържа превес на дейностите.

Партньорство за културно развитие

Много е важно да се отчетат задълженията и отговорностите на всички заинтересовани страни в процеса – кой ще подsigури осъществяването на стратегическите инициативи. Местното партньорство за културно развитие между публичния и частния сектор може да бъде иницирано от форума, описан по-горе. Важно е да се осигури място, където артистите, публиките, политиките и бизнеса могат да се срещат и да дебатираат различни проблеми и предложения.

Мониторинг и оценка

Необходимостта от разработване на ефективна система за мониторинг и оценка не трябва да бъде пренебрегвана. Това изисква разработване на нови подходи, особено ако целта е да се постигне разширяване отвъд целите на мениджмънта, т.е. да се направи преценка дали осъществените инициативи действително са постигнали заложеното въздействие.

Прозрачност и справедливост

Всяко партньорство работи само при положение, че всеки един от партньорите се третира равноправно и справедливо и комуникацията между тях е ефективна. Прозрачността на действията е задължителна цел. Това се отнася не само за кръга на официалните партньорства, но и в рамките на широката общност: жителите и работещите в дадената област, градът като цяло, бизнес общността, централното правителство, медиите и т.н. Добрият маркетинг е от жизнено значение, но не може да бъде приложен постфактум в процес, в който не е осигурена откритост и сътрудничество.

Запис и документация

На последно място, добра практика е да се записва и документира колкото е възможно по-голяма част от процеса. Без такава информация е невъзможно да се измерят постиженията, да се регистрират проблемите, да се постигне разбиране за несъвършенствата и да се осигури информация за всички партньори и участници. Но една единствена гледна точка не може никога да даде картина за цялото, така че си струва да се ангажират външни изпълнители за документиране на работата. Изследователите могат да го направят от една гледна точка, а артистите и местните хора – от друга.